

พฤติกรรมการใช้สารเสพติด ในนักเรียนมัธยม: กรณีศึกษาใน โรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่งของ จ.อุบลราชธานี

จิรวัดน์ มูลศาสตร์ พ.บ.*

อินทรา เรืองสิทธิ์ วท.บ.*

รัชณี วีระสุขสวัสดิ์ ศต.ม.*

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของนักเรียนมัธยมในโรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่งใน จ.อุบลราชธานี รวมทั้งเหล้า บุหรี่ โดยเน้นที่การใช้ยาบ้า

วิธีการศึกษา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดย 1. การสัมภาษณ์เชิงลึกกับนักเรียนมัธยมภายในโรงเรียนที่มีประสบการณ์การใช้สารเสพติดหรือใกล้ชิดกับการใช้ 2. การสนทนากลุ่มกับกลุ่มอาจารย์ประจำชั้น/ที่ปรึกษาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษา กลุ่มตัวอย่างนักเรียนเริ่มต้นด้วยการดื่มเหล้า เบียร์ ตามมาด้วยบุหรี่ในช่วงเวลาใกล้เคียงกันซึ่งมักอยู่ในช่วงมัธยมต้น ส่วนยาบ้านั้นตามมาภายหลัง แต่การเริ่มต้นใช้ก็ไม่แน่นอน ขึ้นกับโอกาสในการพบเห็นและการอยู่รวมกลุ่มกับผู้ใช้ โดยแบบแผนการทดลองใช้คือ มีการรวมกลุ่มกัน (เที่ยวกลางคืน งานเลี้ยง วงเหล้า โดดเรียน ขาดเรียน) มีการพบเห็นจากเพื่อนหรือพี่ที่ใช้อยู่ก่อนแล้ว จากนั้นจึงชักชวนกันทดลองหรือทดลองเอง มีการใช้ต่อเนื่องติดตามมาจากความพึงพอใจและพฤติกรรมกรรวมกลุ่ม สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการใช้โดยเฉพาะยาบ้าแล้ว ที่สำคัญที่สุดคือ ตนเอง ขณะที่ปัจจัยอื่นๆ นั้นเป็นผลทางอ้อมมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อม/บรรยากาศในโรงเรียน สภาพครอบครัว พฤติกรรมกรรวมกลุ่ม และการที่ได้ตัวยามาง่ายๆ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการลดหรือหยุดใช้ คือ ความตั้งใจของตนเอง การตัดสินใจเลิกใช้ของกลุ่ม พยายามเลี้ยงกลุ่มเพื่อนที่มีการใช้ การหายาบ้าได้ยากขึ้น ไม่มีเงิน การเข้ามาในโรงเรียนของตำรวจและการสุ่มตรวจปัสสาวะ โดยที่ภาพรวมแล้ว ส่วนใหญ่เป็นการใช้เป็นครั้งคราวสลับกับการใช้เป็นประจำเมื่อมีโอกาส ผลกระทบจากการดื่มเหล้า สูบบุหรี่ นั้นมีน้อยมาก ส่วนกรณียาบ้าจะเห็นผลกระทบทั้งด้านพฤติกรรมและร่างกายในช่วงที่มีการใช้บ่อยขึ้น แต่ก็ไม่พบว่ามีผลผิดปกติหรืออาการทางจิตที่ชัดเจน สำหรับชนิดของสารที่มีการใช้มากในนักเรียนชาย คือ เหล้า บุหรี่ ยาบ้า ส่วนนักเรียนหญิงคือ เหล้า ยาบ้า บุหรี่ เรียงตามลำดับ ด้านการจัดการกับปัญหาสารเสพติดในโรงเรียน ส่วนใหญ่เป็นการรณรงค์ ให้ความรู้ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างนักเรียนกล่าวว่า ไม่ค่อยสนใจและเข้าร่วมมากนัก และไม่มีผลต่อการใช้สารเสพติดของตน

สรุป พฤติกรรมการใช้ยาบ้ามีความสัมพันธ์กับการดื่มเหล้า เบียร์ การสูบบุหรี่ การเที่ยวกลางคืนหรือกลับบ้านดึก พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในโรงเรียน มีส่วนร่วมในการเรียนน้อย และผลการเรียนที่ตกต่ำลง ซึ่งอาจนำมาเป็นแนวทางในการเฝ้าระวังปัญหาและพัฒนาแนวทางการดำเนินงานในโรงเรียน

วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย 2545; 47(2):121-134.

คำสำคัญ การใช้สารเสพติด นักเรียนมัธยม

*กลุ่มงานจิตเวช รพ.สรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี 34000

การใช้สารเสพติดเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาทางด้านสาธารณสุขของชาติ ซึ่งอาจพบได้ว่า สภาวะสุขภาพอนามัย โรคทางกายและโรคทางจิตเวช หรือแม้แต่การเสียชีวิตเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างสารเสพติด บุคคล และสภาพการใช้สารนั้นๆ¹ นอกจากนั้นยังมีประเด็นปัญหาด้านเศรษฐศาสตร์ พฤติกรรม และสังคมอีกด้วย ความสูญเสียที่เกิดขึ้นไม่สามารถประเมินได้อย่างถูกต้อง เนื่องจากมีความสูญเสียทางอ้อมที่ไม่อาจประเมินได้

วัยรุ่นหรือเยาวชนเป็นกลุ่มเสี่ยงใหญ่ที่สุดในการเริ่มต้นของปัญหาการใช้สารเสพติด การเริ่มใช้ในวัยเรียนอายุน้อย อาจทำให้มีช่วงของการเสพยาเวลานานขึ้น นั่นหมายถึงการสูญเสียโอกาสที่มากขึ้นทั้งด้านการศึกษา อาชีพการงาน การพัฒนาศักยภาพของตนเอง ซึ่งส่งผลถึงความสามารถในการพัฒนาและความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติด้วย

องค์การอนามัยโลก¹ ได้กล่าวถึงการจัดการกับปัญหาสารเสพติดไว้ว่า การป้องกัน นับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันในระดับปฐมภูมิเพื่อลดอุบัติการณ์ของผู้เสพยาใหม่ การป้องกันระดับทุติยภูมิเพื่อลดจำนวนผู้เสพยา หรือการป้องกันระดับตติยภูมิเพื่อรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ รวมทั้งป้องกันการกลับไปใช้ใหม่ ซึ่งการพัฒนาแนวทางป้องกันปัญหาสารเสพติดให้มีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องเข้าใจถึงพฤติกรรมการใช้ปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการเริ่มหรือทดลองใช้และส่งเสริมให้มีการใช้อย่างต่อเนื่อง พัฒนาการของการใช้สารเสพติด ผลสืบเนื่องและผลกระทบจากการใช้สารแต่ละชนิด อย่างไรก็ตามปัญหาสารเสพติดเป็นปัญหาที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งชนิดของสาร ขนาดของปัญหา บุคคลที่ใช้ และปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่และสภาพสังคม ดังนั้นการศึกษาเพื่อให้เข้าใจสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง นอกจากจะช่วยวางแผนการดำเนินงาน ปรับปรุงโครงการต่างๆ ให้เหมาะสมกับพื้นที่แล้ว ยังเป็นการ

ประเมินผลการดำเนินงานที่ผ่านมาอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้สารเสพติดและปัจจัยที่อาจส่งผลต่อการใช้สารเสพติดของนักเรียนมัธยม ในโรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่งในจังหวัดอุบลราชธานี โดยเน้นที่การใช้ยาบ้า

วิธีการ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย นักเรียนมัธยมชั้น ม.1-ม.6 ในโรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่บริเวณชานเมือง เหตุผลที่เลือกโรงเรียนแห่งนี้ ก็เนื่องจากนโยบายของผู้บริหารต่อปัญหาการใช้สารเสพติด ความร่วมมือจากอาจารย์ฝ่ายต่างๆ และมีรายงานการใช้ยาบ้าของนักเรียนจากฝ่ายปกครอง

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) คือ นักเรียนมัธยมภายในโรงเรียนที่มีประสบการณ์การใช้สารเสพติด ผู้ที่เคยทดลองใช้ และผู้ที่ใกล้ชิดกับการใช้ จากการเปิดเผยตนเอง (ผลสืบเนื่องจากกิจกรรมที่คณะวิจัยได้ดำเนินการมาก่อนหน้านี้) ฝ่ายปกครองส่งมาพบ และการใช้ snowball technique ซึ่งเป็นการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยเริ่มจากบุคคลหนึ่งที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) จากนั้นจึงขยายออกไปยังบุคคลอื่นที่มีคุณสมบัติเหมาะสมตามการแนะนำของบุคคลนั้น ซึ่งจะทำได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้ในเรื่องดังกล่าวจริง นอกจากนั้นยังได้เก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากกลุ่มอาจารย์ประจำชั้น/ที่ปรึกษา เพื่อให้ได้ภาพที่ชัดเจนขึ้น โดยเลือกเชิญเฉพาะบุคคลที่มีประสบการณ์หรือใกล้ชิดกับนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงตามคำแนะนำของงานแนะแนว

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ทั้งรายบุคคลและกลุ่มย่อยในกลุ่มนักเรียน คณะผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ช่วงที่ว่างจากการเรียน สถานที่ที่เป็นห้องแนะแนวและห้อง

พยาบาล ระหว่างเดือนสิงหาคม 2542-กุมภาพันธ์ 2543 ส่วนกลุ่มอาจารย์ประจำชั้นและอาจารย์ที่ปรึกษาใช้การสนทนากลุ่มเฉพาะประเด็น (focus group) ช่วงเดือนตุลาคม 2542 สถานที่ที่เป็นห้องประชุมของโรงเรียน ทั้งหมดถูกขออนุญาตบันทึกเทป แล้วจึงนำมาถอดเทป และตรวจสอบความถูกต้องในภายหลัง

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยอ่านเนื้อหาข้อมูลทั้งหมด จากนั้นจึงกำหนดรหัส (ID = in-depth interview; ID 020223 = ข้อมูลจากการสัมภาษณ์รายที่ 2 หน้าที่ 2 บรรทัดที่ 23, FG = focus group; FG 01B = ข้อมูลจากสมาชิกคนที่ 2 ในการสัมภาษณ์กลุ่มย่อยครั้งที่ 1 FG 120404 = ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มครั้งที่ 2 หน้าที่ 4 บรรทัดที่ 4) จัดหมวดหมู่ข้อมูล และเชื่อมโยงความสัมพันธ์

ในการศึกษาครั้งนี้มีข้อตกลงเบื้องต้นกับคณะดำเนินงานของโรงเรียน คือไม่มีการคาดโทษหรือดำเนินการอื่นใดกับกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา นอกเหนือจากการจัดการตามระเบียบปกติของทางโรงเรียน การนำเสนอข้อมูล จะเป็นในภาพรวม ไม่ระบุชื่อผู้ให้ข้อมูลและชื่อโรงเรียน การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ขึ้นอยู่กับความสมัครใจในการให้ข้อมูลและสามารถปฏิเสธการตอบในบางข้อคำถามได้

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

1.1 กลุ่มตัวอย่างนักเรียน จำนวนทั้งหมด 10 คน เป็นชาย 8 คน หญิง 2 คน เรียนอยู่ชั้น ม.5 = 3 คน ม.6 = 7 คน ในช่วงของการเก็บข้อมูลพบว่าทุกรายมีการใช้แอลกอฮอล์ (เหล้า เบียร์) และบุหรี่ 4 รายมีการใช้ยาบ้าเป็นครั้งคราว 4 รายเคยใช้ยาบ้ามาก่อนในอดีตและหยุดใช้มาแล้วไม่น้อยกว่า 1 เดือน 1 รายเคยทดลองใช้เพียงครั้งเดียว และอีก 1 รายที่

อยู่ในกลุ่มเดียวกับกับผู้ใช้ แต่ไม่เคยใช้หรือทดลองเลย ในจำนวนนี้ มี 2 รายที่ทั้งผู้ปกครองและทางโรงเรียนยังไม่ทราบว่ามีการใช้ยาบ้า

1.2 กลุ่มอาจารย์ประจำชั้น/ที่ปรึกษา จำนวน 18 คน เป็นกลุ่มมัธยมต้น 9 คน มัธยมปลาย 9 คน เกือบทั้งหมดเป็นทั้งอาจารย์ประจำชั้น/ที่ปรึกษาและอาจารย์ผู้สอนด้วย มี 1 คนที่เป็นอาจารย์ผู้สอนเพียงอย่างเดียว นอกจากนั้น ยังมี 2 รายทำหน้าที่ฝ่ายปกครอง และอีก 2 รายอยู่ในงานแนะแนว เพิ่มอีกตำแหน่ง

2. บริบทของโรงเรียนและสภาพปัญหาสารเสพติด

โรงเรียนที่เป็นพื้นที่ในการศึกษาเป็นโรงเรียนมัธยมในเขตชานเมืองของจังหวัดอุบลราชธานี (นอกเขตเทศบาลนคร) มีห้องเรียนทั้งหมด 68 ห้อง แบ่งเป็น มัธยมต้น 38 ห้อง มัธยมปลาย 30 ห้อง จำนวนนักเรียน 2,782 คน เป็นนักเรียนชาย 1,260 คน นักเรียนหญิง 1,522 คน จำนวนบุคลากร 183 คน (ปีการศึกษา 2542-2543) พื้นที่ประมาณ 109 ไร่ มีบริเวณที่จัดเป็นสวนพฤกษชาติ และปลูกต้นไม้ใหญ่ไว้ใกล้แนวรั้วโรงเรียนเกือบตลอดแนว โดยรอบของโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งของหน่วยราชการ มีถนนคั่นเกือบตลอดแนว ถึงแม้ว่าประตูโรงเรียนจะเปิดและปิดเป็นเวลา และมีเจ้าหน้าที่อยู่ประจำ แต่ก็พบว่ามึนนักเรียนบางคนปีนรั้วออกนอกโรงเรียนในช่วงเวลาก่อนเลิกเรียน

การรับนักเรียนเข้าศึกษา จะรับในชั้น ม.1 และ ม.4 โดยรับเด็กในเขตพื้นที่บริการก่อน พบว่าส่วนใหญ่ของนักเรียนมัธยมต้นมาจากหมู่บ้าน ตำบล ที่อยู่นอกเขตเทศบาล ไม่ไกลจากบริเวณโรงเรียนนัก และอีกส่วนหนึ่งจากเด็กที่มีบ้านอาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงโรงเรียน ในชั้นมัธยมปลายส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่ได้รับสิทธิในการเรียนต่อจากมัธยมต้น แต่ก็พบว่ามึนเด็กที่มาจากต่างอำเภอมากขึ้น และส่วนใหญ่ของกลุ่มนี้พักอาศัยในหอพักหรือบ้านเช่า

พื้นฐานทางด้านเศรษฐฐานะของผู้ปกครองก่อนไปทางต่ำและปานกลาง โดยประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้าง อาชีพอิสระ และรับราชการ ตามลำดับ ทั้งนี้จากการประเมินของทางโรงเรียน

โครงสร้างหลักในการบริหารงานของโรงเรียนประกอบด้วย 4 ฝ่าย คือ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายธุรการ และแผนงาน ฝ่ายบริการ และฝ่ายปกครอง ซึ่งรับผิดชอบงานป้องกันสารเสพติดในโรงเรียนด้วย ในสายตากลุ่มตัวอย่างอาจารย์กล่าวว่าสำหรับจุดเด่นของโรงเรียนแล้ว การเรียนไม่ใช่เรื่องเด่นสำหรับที่นี่ และทางโรงเรียนก็ไม่ได้เน้นเรื่องนี้ แต่ส่วนที่มีการพูดถึงกันมาก คือ สภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่มีพื้นที่สวนป่า ต้นไม้ ค่อนข้างมาก และเรื่องควมมีวินัย สัมมาคารวะ ของนักเรียน

จากการสำรวจสภาพปัญหาเบื้องต้น ข้อมูลจากฝ่ายปกครองพบที่มีการสูบบุหรี่และการเสพยาบ้าภายในโรงเรียน และจากการตอบแบบรายงานตนเอง (self-report) โดยนักเรียนที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมในโรงเรียน จำนวน 162 คน พบว่ามีผู้ที่มีประสบการณ์ใช้สารเสพติดชนิดใดชนิดหนึ่งมาก่อน 129 คน ไม่เคยใช้สารเสพติดชนิดใดเลย 33 คน แยกตามประเภทของสารเสพติดที่ใช้ได้ดังนี้ แอลกอฮอล์ 121 ราย บุหรี่ 82 ราย แอมเฟตามีน 24 ราย ยานอนหลับ 11 ราย กัญชา 7 ราย สารระเหย 3 ราย จากการประเมินของกลุ่มตัวอย่างนักเรียนซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การดื่มเหล้าและสูบบุหรี่เริ่มในชั้น ม.2 ยาบ้าเริ่มเห็นในชั้น ม.3 พบมากที่สุด ในชั้น ม.4-ม.5 และเริ่มลดลงในชั้น ม.6 ชนิดของสารที่มีการใช้ในนักเรียนชาย คือ เหล้า บุหรี่ ยาบ้า นักเรียนหญิง คือ เหล้า ยาบ้า บุหรี่ เรียงตามลำดับส่วนใหญ่เป็นการใช้ภายนอกโรงเรียน เมื่อเน้นกรณียาบ้า กลุ่มตัวอย่างประเมินไปในทางเดียวกันว่า “ม.6 อย่างน้อยก็ 20 คน ถ้าประมาณทั้งโรงเรียนก็ไม่แน่ว่าจะต่ำกว่า 100 คน ม. 5 มีเกือบทุกห้อง ห้องละ 2-4 คน พวกที่เคยใช้ คิดว่าประมาณ 40-50%”

ส่วนการประเมินจากกลุ่มอาจารย์นั้นกล่าวว่า ในหมู่นักเรียนมีการใช้ทั้ง เหล้า บุหรี่ ยาบ้า กัญชา ขณะที่สารระเหยหรือกาว ไม่พบว่ามีการใช้ ในช่วง 1-2 ปีที่ผ่านมา มีข้อน่าสังเกตว่ายาบ้า มักพบในเด็กที่อาศัยบริเวณเขตเมืองมากกว่าเด็กที่อยู่นอกเมืองออกไป นอกจากนั้นห้องน้ำของนักเรียนที่อยู่บริเวณริมรั้วห่างจากตัวอาคารเรียน และแนวกอไผ่ด้านหลังโรงเรียน เป็นจุดที่ทั้งอาจารย์และนักเรียนระบุว่า เป็นสถานที่ที่ใช้ในการสูบบุหรี่และเสพยาบ้า

3. ทศนะต่อสารเสพติด

ในวัยรุ่นกลุ่มนี้มองว่า เรื่องสารเสพติด เป็นเรื่อง que พบได้ในช่วงชีวิตวัยรุ่น โดยเฉพาะเหล้า เบียร์ บุหรี่ แทบเป็นสิ่งที่คุ้น สำหรับยาบ้า นั้นหลายคนก็ยังไม่มองว่าเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล

“คิดว่าเป็นของคู่กัน ทุกคนต้องเจอ อย่างน้อยก็เหล้า บุหรี่ อยู่ที่ว่าจะควบคุมตัวได้แค่ไหน” (ID 010407)

“บางทีไปเที่ยว เจอหนักันหรือเจอในห้องน้ำ ไม่รู้จะพูดว่ายังไง ก็ “เฮ้ย มีบุหรืไหม” เป็นเหมือนคำทักทาย” (FG 010412-14)

กรณีของการใช้ยาบ้าเกือบทั้งหมดกล่าวถึงความพึงพอใจจากการใช้และผลทางบวก (positive effects) พูดคุยกันสนุก หัวเราะ อยู่กันได้ทั้งคืน ใจกล้ามากขึ้น นอกจากนั้นก็ เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากการใช้ เช่น ไปแข่งรถ เทียวได้ทั้งคืน กินเหล้าได้นานไม่เมา หรือทำให้ผมมลงในเด็กวัยรุ่นหญิง สำหรับผลเสียหรือโทษจากการใช้ ส่วนใหญ่ทราบดีถึงพิษภัย รู้ว่ามันไม่ดีแต่ก็ยังใช้ ด้านสุขภาพร่างกายไม่ใช่ประเด็นสำคัญที่ต้องกังวล กรณีความรุนแรงที่เป็นชวานั้นต้องมีการใช้ในปริมาณมากและใช้มานาน ซึ่งน่าจะพบได้ในกลุ่มผู้ใช้แรงงานมากกว่ากลุ่มวัยรุ่น การเสพติดก็ไม่ใช่ว่าจะเกิดขึ้นได้ง่ายๆ และที่ผ่านมาก็ยังไม่ถึงกับเสพติด เนื่องจากไม่ได้ใช้ทุกวัน และสามารถปฏิเสธได้ในบางครั้ง

“ใช้แล้วก็สนุก อยากมีเพื่อน ชยันทำงาน เก็บ

ห้องทำความสะอาดทั้งคืนเรื่องชีวิต สุขภาพ ไม่คิดถึงและไม่ห่วง มีกลัวบ้างก็ตำรวจ กลัวถูกจับ” (ID 010402, 010415)

“มันก็ไม่ดี ทุกคนรู้ว่าไม่ดี แต่ก็เล่น ทุกคนก็คิดว่าไม่ติด เล่นได้ตลอด ยังไงก็ไม่ติด เล่นได้เสมอ วัยรุ่นนิยมใช้มาก สมัยก่อนก็ไปแบบอื่น แต่สมัยนี้เขามาใช้ยากัน” (ID 030822-24)

4. กระบวนการใช้สารเสพติด

จากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทุกราย เริ่มต้นด้วยการดื่มเหล้า เบียร์ ตามมาด้วยบุหรี่ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ซึ่งก็มักอยู่ในช่วงมัธยมต้น (แผนภูมิที่ 1) ส่วนยาบ้า นั้น ช่วงเวลาของการเริ่มต้นไม่แน่นอน ขึ้นกับโอกาสในการพบเห็นและการอยู่รวมกลุ่มกับเพื่อนที่มีการใช้อย่างไรก็ตาม แบบแผนของการเริ่มทดลองใช้ก็จะคล้ายคลึงกัน คือ มีการรวมกลุ่มกัน ซึ่งอาจเป็นสถานที่ที่เฝ้ากลางคืน หอพัก บ้านเช่าของเพื่อน หรือบ้านตนเองในกรณีที่มีพี่ใช้อยู่ก่อน ส่วนใหญ่แล้วกลุ่มตัวอย่างกล่าวว่า เห็นเพื่อนเล่นประมาณ 3-4 ครั้ง ก่อนตัดสินใจทดลอง โดยที่สถานการณ์ขณะนั้นเป็นการนั่งอยู่ในวงเหล้าด้วยกัน หรือมีอุปกรณ์การเสพอยู่ต่อหน้าแล้วเหตุผลคืออยากลอง รู้สึกว่าได้มาง่าย ๆ และเลียนแบบเพื่อน (แผนภูมิที่ 2) สำหรับการใช้เพื่อให้ได้การยอมรับจากกลุ่มเพื่อนนั้น ไม่ใช่ประเด็นสำคัญ เพราะในกลุ่มมีทั้งผู้ใช้และไม่ใช้

หลังการทดลองใช้ เกือบทั้งหมดมีการใช้ต่อเนื่องตามมา โดยพฤติกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อมีการรวมกลุ่มกันเกิดขึ้น เช่น หลังจากเฝ้ากลางคืน ตั๋งวงเหล้า โดดเรียนไปนั่งเล่นกัน น้อยรายและน้อยครั้งที่มีการใช้คนเดียว ในแต่ละรายมักมีสถานที่ประจำและเป็นที่ยอมรับของเพื่อนสนิท เช่น หอพัก บ้านเช่า บ้านพักที่ไม่มีผู้ปกครองอยู่ด้วย สำหรับในสถานที่เฝ้ากลางคืนและโรงเรียนแล้วถูกใช้เป็นสถานที่ในการเสพไม่บ่อยนัก กรณีที่เป็นกลุ่มเล็กประมาณ 2-4 คน ทุกคนมีส่วนร่วมในการเสพ แต่

ถ้าเป็นกลุ่มใหญ่ประมาณ 10 คนขึ้นไปมักพบว่ามีการใช้เพียงบางคนในกลุ่มเท่านั้น โดยลุกออกไปเล่นข้างนอกกลุ่มหรืออาจเป็นบริเวณใกล้เคียงดังคำบอกเล่าที่ว่า

“ยาบ้า ใช้ที่บ้านเช่าอยู่ด้วยกัน 10-15 คน เพื่อนที่เป็นเอเยนต์ เอามาให้ใช้ ลองใช้ให้ดู แต่บางคนในกลุ่มก็ไม่ใช้ บอกว่าเป็นของไม่ดี ขอลองแค่บุหรี่ยี่พอ เวลาใช้ก็จะแยกกัน หรือบางทีก็สูบรวมกัน กับพวกที่ไม่ใช้ ก็ต่างคนต่างอยู่ เขาก็ไม่มีก๊ออยากใช้ อยู่ด้วยกันได้” (ID 06)

“ช่วง ม.5 ที่เล่นก็เวลากินเหล้า ก็จะมีเอามาเล่นนั่งกินเหล้าด้วยกัน พวกที่ไม่เล่นก็นั่งกินไป พวกจะเล่นก็ลุกออกไป สถานที่ไม่แน่นอน บางทีก็หอพัก บ้านเช่า แล้วแต่จะนัดกันไปกินเหล้า” (ID 020223-24)

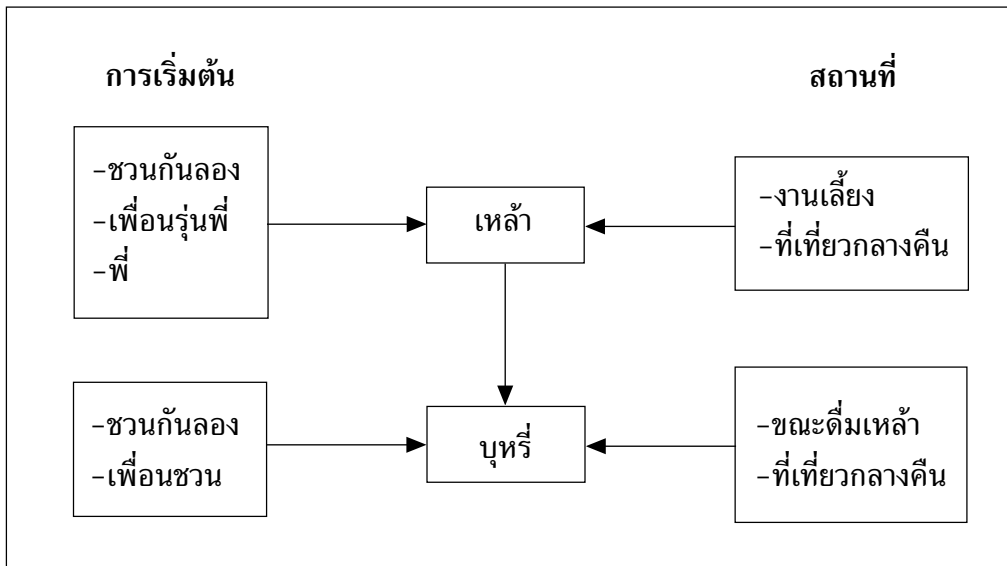
สำหรับผู้ที่เคยทดลองใช้แต่ไม่มีการใช้ต่อเนื่อง และผู้ใกล้ชิดกับกลุ่มที่ใช้ให้เหตุผลว่า

“.....เอาแค่ครั้งเดียว อยากรู้ ถ้าจะเอาหลายครั้ง กลัวมันติดไม่มีเงินซื้อ ครั้งเดียวไม่เอาอีกเลย เพราะมันนอนไม่หลับ ตื่นตัวตลอดเวลา แล้วอยู่กับพี่ 2 คน มันไม่สนุก ถ้ามีเพื่อนหลายคนมันคงสนุก” (FG 01B)

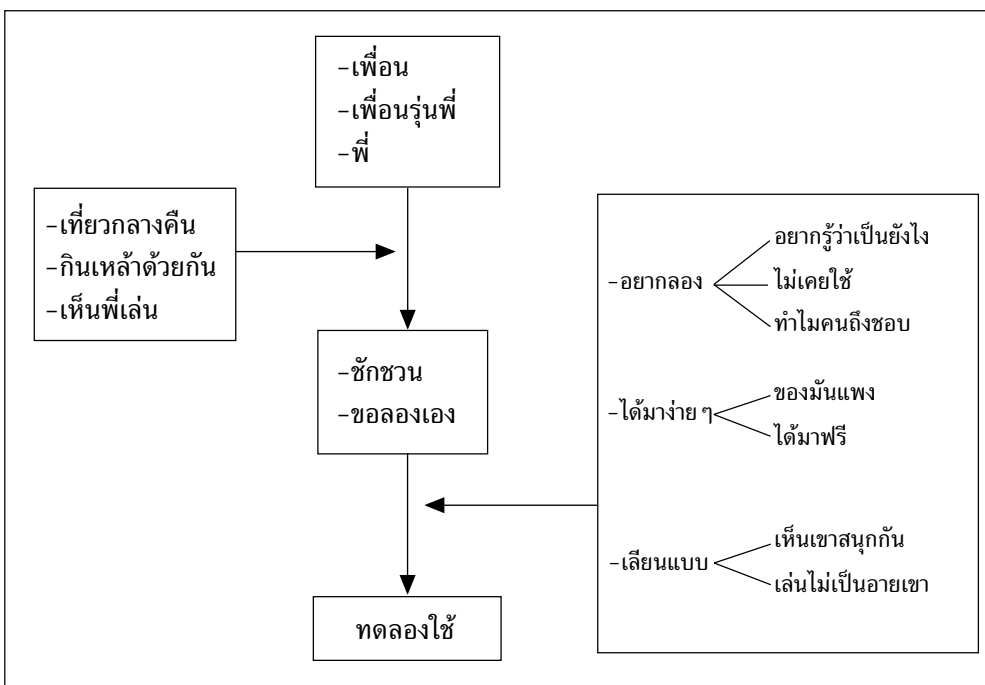
“ยาบ้า ไม่เคยใช้ เคยเห็นแต่เพื่อนใช้ ก็พวกเพื่อนในห้องที่กินเหล้าด้วยกัน ส่วนใหญ่เขาจะไม่เล่นให้เห็น แต่ก็รู้ว่าเขาชวนกันออกไปเล่น เขาไม่เคยชวนจริงๆ ถ้าได้มาง่าย ๆ ก็อยากลอง ที่ไม่เอาส่วนหนึ่งเพราะไม่มีเงิน เสียตายเงินด้วย อีกอย่างก็ใกล้จับแล้ว ห่วงอนาคต” (FG 02B)

ในด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการใช้ โดยเฉพาะยาบ้าแล้ว เกือบทั้งหมดกล่าวว่า เป็นการตัดสินใจของตนเอง ขณะที่ปัจจัยอื่น ส่งผลทางอ้อมมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อม บรรยากาศในโรงเรียน การรวมกลุ่ม และการที่ได้ตัวยามาง่าย ๆ ส่วนสภาพครอบครัวไม่ใช่เหตุผลที่ผลักดันให้เกิดการใช้สารเสพติด ด้านปัจจัยที่มีผลต่อการลดหรือ

แผนภูมิที่ 1 การเริ่มต้นใช้เหล้า บุหรี่

แผนภูมิที่ 2 ปัจจัยที่นำไปสู่การทดลองใช้ยาบ้า

เลิกใช้ก็คือ ความตั้งใจของตนเอง การตัดสินใจเลิกใช้ของกลุ่มเพื่อน พยายามเลี่ยงกลุ่มเพื่อนที่มีการใช้ การหายาบ้าได้ยากขึ้น ไม่มีเงิน การเข้ามาในโรงเรียนของตำรวจ และการสุ่มตรวจปัสสาวะ ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อความถี่บ่อยของการใช้ยาบ้าในแต่ละช่วงเวลา แต่ภาพโดยรวมของความถี่บ่อยของการใช้ยาบ้าในเด็กนักเรียนมัธยมแล้ว ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ใช้เป็นครั้งคราวสลับกับการใช้ประจำเป็นช่วงๆ เมื่อมีโอกาส สำหรับการใช้ในอนาคตนั่นกลุ่มตัวอย่างกล่าวว่า “เหล้า เบียร์ บุหรี่ คงมีแน่ๆ แต่การใช้ยาบ้าคงไม่มีอย่างแน่นอน” อย่างไรก็ตามหลายคนก็ยังกล่าวถึงผลทางบวก ความพึงพอใจจากการใช้ และบางคนยังมีการใช้เป็นประจำเป็นเมื่อมีการรวมกลุ่มหรือได้ยาบ้ามาฟรีๆ(แผนภูมิที่ 3)

จากการสนทนากลุ่ม มุมมองของอาจารย์เห็นว่าในนักเรียนมัธยมต้น พฤติกรรมการใช้สารเสพติดยังเห็นได้ไม่ชัดเจนนัก “ม.1 ยังสดใส เชื้อฟุ้ง ม.2 เริ่มเลียนแบบพี่ๆ เริ่มโดดเรียน เทียวเฮค โดยเฉพาะในเทอม 2 พอ ม.3 ก็จะมีพฤติกรรมมากขึ้น เสี่ยงมากขึ้น” ขณะที่จะเริ่มเห็นพฤติกรรมของนักเรียนมัธยมปลายที่อาจเกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดมากขึ้น เช่น มาโรงเรียนสาย มาทุกวันแต่ไม่เข้าเรียน ไม่เข้าแถว ชอบออกไปนอกโรงเรียน อ้างว่าไปธุระแต่จริงๆออกไปมั่วสุมกันอยู่ตามหอพัก บ้านเช่า พวกชอบเที่ยวกลางคืน เข้าก็มาสาย แล้วก็หลบไปนอนห้องพยาบาล เวลาไปห้องน้ำก็ไปเป็นกลุ่ม กลับเข้าห้องช้า ส่วนการจำแนกกลุ่มผู้ใช้ยาบ้าออกจากนักเรียนทั่วไปนั้นแยกได้ยาก แม้ว่าจะมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในโรงเรียนหลายอย่าง

“เรื่องยาบ้า ไม่ได้สังเกตได้ง่ายๆ ส่วนใหญ่ก็ได้จากข่าวสารบอกต่อกัน หรือไม่ก็เริ่มจากเด็กขาดเรียน แล้วตามไปเรื่อย ๆ จึงจะเจอ ถ้าครูไม่เช็คเรื่องมาสาย ไม่เข้าเรียน ไม่เข้าแถว ก็จะไม่รู้” (FG 120404-06)

แต่สำหรับกลุ่มตัวอย่างนักเรียนแล้ว ส่วนใหญ่รู้กันในหมู่พวกที่มีการใช้ ในกลุ่มที่ใช้ประจำจะถูก

สังเกตได้ง่าย ทั้งในขณะที่ยายังออกฤทธิ์อยู่และขณะที่ไม่ได้ใช้ยา แต่สังเกตกลุ่มที่ไม่ได้ใช้ประจำได้ยาก จะรู้จักต่อเมื่อเพื่อนที่ใช้ด้วยกันบอก ส่วนกลุ่มที่มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมนั้นก็ไม่ใช่ทั้งหมดที่ใช้ยาขณะที่พวกที่ดูเรียบร้อยในโรงเรียนก็อาจมีการใช้ อย่างไรก็ตามพบว่าในกลุ่มตัวอย่างนักเรียนที่มีการใช้ยาบ้าเกือบทุกคนมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในโรงเรียน เช่น มาสาย โดดเรียน ขาดเรียน แต่งตัวผิดระเบียบ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนน้อยลง และมีการสูบบุหรี่

5. ผลกระทบต่อเนื่องจากการใช้สารเสพติด

ในกลุ่มผู้ใช้ การดื่มเหล้า เบียร์ สูบบุหรี่ แทบไม่ส่งผลกระทบใดๆ ทั้งด้านพฤติกรรมและร่างกาย ส่วนกรณียาบ้าจะเห็นผลชัดเจนก็เฉพาะในช่วงที่มีการใช้บ่อยขึ้น ทั้งเรื่องพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในโรงเรียน ผลการเรียนที่แย่ลงเนื่องจากพฤติกรรมในโรงเรียนที่เปลี่ยนไป การใช้เงินมากขึ้น และการโกหกผู้ปกครอง ด้านสุขภาพอนามัย ทั้งหมดกล่าวว่าไม่ใช่เรื่องสำคัญ ไม่เคยกังวลใจกับเรื่องนี้ การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ เท่านั้น แก้ไขโดยการหยุดใช้ นอนพัก และกินอาหารมากขึ้น และไม่เคยมีความผิดปกติหรืออาการทางจิตที่ชัดเจน ขณะที่ผลกระทบเหล่านี้เกิดขึ้นน้อยมากหรือไม่เกิดขึ้นเลยเมื่อมีการใช้ยาบ้าเป็นประจำคราวเท่านั้น

ส่วนปฏิกิริยาจากคนรอบข้างนั้น ดูเหมือนว่าการดื่มเหล้า เบียร์เป็นที่ยอมรับได้ อาจแตกต่างกันบ้างในสถานการณ์เท่านั้น เช่น อาจารย์ยอมรับไม่ได้ถ้าดื่มเหล้าหรือเมาเข้ามาในโรงเรียน ส่วนผู้ปกครองยอมรับได้ถ้าเป็นงานเลี้ยงสังสรรค์แต่อย่าให้บ่อยหรือถึงกับเมา สำหรับบุหรี่ กลับมีปฏิกิริยาที่แตกต่างออกไป ในกลุ่มนักเรียนชายด้วยกันก็เป็นเรื่องธรรมดาแต่กับบิดามารดาและอาจารย์มีปฏิกิริยาเป็นทางลบ อย่างไรก็ตามการสูบบุหรี่เป็นพฤติกรรมที่อาจารย์พบเห็นได้บ่อยที่สุด ทำให้ต้องใช้คำว่า

“พอกล้ากลืนได้ ไม่ใช่อยอมรับทีเดียว” กลุ่มตัวอย่าง จึงพยายามปกปิดการสูบบุหรี่ของตนเองและมักไม่สูบบุหรี่ในบ้าน แต่ใช้สถานที่หอพักของเพื่อน สถานที่เที่ยวกลางคืน ห้องน้ำในโรงเรียน และทุกรายทางบ้านไม่ทราบเรื่องการสูบบุหรี่

ในกรณีของการใช้ยาบ้า ทั้งผู้ปกครองและทางโรงเรียนไม่เคยทราบมาก่อนจนกระทั่งมีการสุ่มตรวจปัสสาวะภายในโรงเรียน โดยเจ้าหน้าที่ศูนย์ป้องกันและปราบปรามยาเสพติด จังหวัดอุบลราชธานี ในทางตรงกันข้าม ส่วนใหญ่แล้วเพื่อนๆ ในห้องจะรู้จักกลุ่มเหล่านี้ โดยเฉพาะผู้ที่มิประสบการณการ ใช้แม้ว่าไม่เคยใช้ด้วยกันเลยก็ตาม แต่กระนั้น พฤติกรรมดังกล่าวก็ค่อนข้างเป็นเรื่องส่วนบุคคลที่ แม้แต่เพื่อนสนิทในกลุ่มเดียวกันที่ไม่ได้ใช้ก็ไม่เคยพูดตักเตือนหรือบอกกล่าวให้เลิกอย่างจริงจัง

“ตอนที่ตัวเองเลิกแล้ว ก็ไม่เคยเตือนหรือบอกเพื่อนให้เลิก แล้วแต่ตัวเอง” (FG 02 A)

“กับพวกที่เล่น ไม่เคยบอกหรือเตือนเขาเลย ไม่พูดเลย ไม่กล้า ก็รู้ว่าเขาเล่น แต่ก็ไม่ได้พูด ไปเที่ยวไปไหนด้วยกันได้” (FG 02 B)

6. การจัดการเกี่ยวกับปัญหาสารเสพติดในโรงเรียน

ถึงแม้ว่ามีนโยบายโรงเรียนสีขาวจากกระทรวงศึกษาธิการ แต่ก็ไม่มีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน เป็นผลให้ไม่มีแผนงานหรือแผนปฏิบัติการที่ชัดเจนของทางโรงเรียน การดำเนินการในช่วงที่ผ่านมา บทบาทหลักเป็นฝ่ายปกครองของโรงเรียนและเน้นการลงโทษทางวินัยเป็นส่วนใหญ่ (แผนภูมิที่ 4) ขณะที่ฝ่ายอื่นๆมีบทบาทน้อยมาก กิจกรรมส่วนใหญ่ภายในโรงเรียนจะเป็นการรณรงค์ให้ความรู้ เชิญวิทยากรภายนอกมาบรรยาย ซึ่งกลุ่มตัวอย่างนักเรียนกล่าวว่า ไม่ค่อยให้ความสนใจและความร่วมมือมากนัก และไม่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของตนเอง การเข้าร่วมเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อถูกอาจารย์สั่งหรือมีเรื่องคะแนนเข้ามาเกี่ยวข้อง ในวันดังกล่าวมัก

เป็นโอกาสของการโดดเรียนมากกว่า ส่วนรูปแบบการดำเนินการอื่นๆ ของทางโรงเรียน ยังไม่ชัดเจนหรือเน้นที่ปัญหาการใช้สารเสพติดอย่างจริงจัง มีเพียงการรายงานเรื่องพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในโรงเรียน การพบนักเรียนที่ไชยาบ้า มักเป็นการพบโดยบังเอิญจากการติดตามพฤติกรรมดังกล่าว ของอาจารย์ประจำชั้น/ที่ปรึกษา และการขยายผลโดยฝ่ายปกครอง

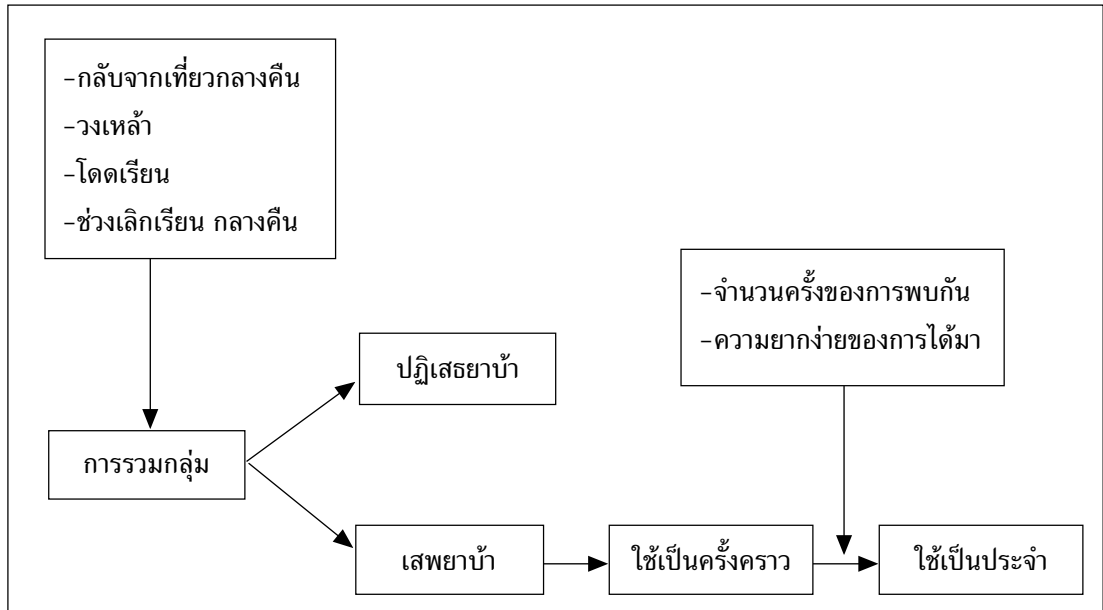
ด้านความคิดเห็นต่อระบบการดูแลนักเรียนกลุ่มตัวอย่างอาจารย์ทุกคนกล่าวว่า รู้สึกหนักใจ บางครั้งดูเหมือนว่าทางโรงเรียนมอบภาระในการดูแลเด็กทั้งหมดให้กับอาจารย์ประจำชั้น/ที่ปรึกษา ขณะที่ฝ่ายปกครองเป็นฝ่ายปราบปรามและพิพากษาลงโทษ ซึ่งภาระที่เพิ่มขึ้นจากการสอนก็เป็นงานหนักจนหลาย ๆ คนไม่ยอมรับผิดชอบ ดังคำบ่นที่ว่า

“ที่ปรึกษารับหมด ทั้งบริการ ปกครอง วิชาการ เป็นภาระมากสำหรับบางคน” (FG 120620)

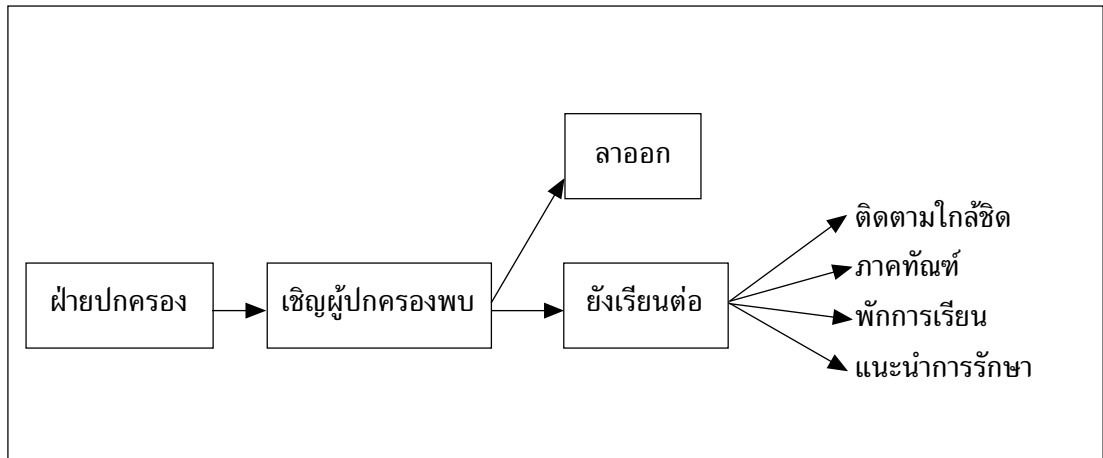
“ต้องยอมรับว่าที่จริงใจ มีประมาณ 50% ที่เหลือไม่เป็นยิ่งดีขอสอนอย่างเดียว สอนเสร็จก็จบปัดตูดไปเลย เป็นผู้สอนมากกว่าเป็นครู” (FG 120623-24)

นอกจากนั้นการจัดตัวอาจารย์ประจำชั้น/ที่ปรึกษา ก็ยังมีปัญหาบางประการ เป็นผลให้ไม่ได้ใกล้ชิดเด็กเท่าที่ควร ไม่สามารถติดตามพฤติกรรมได้อย่างต่อเนื่อง บทบาทของฝ่ายต่างๆ ในการจัดการกับปัญหาการใช้สารเสพติดก็ยังไม่ชัดเจน ไม่มีระบบการประสานงานกัน ที่ผ่านมาก็เป็นการฝากดูแลเฉพาะรายเท่านั้น ข้อเสนอแนะจากกลุ่มคือ งานแนะแนว ควรมีบทบาทในเรื่องพฤติกรรมที่เป็นปัญหามากขึ้น งานอนามัยโรงเรียนอาจทำการสุ่มตรวจปัสสาวะ ประเมินสภาวะเด็ก ให้คำแนะนำผู้ปกครองในการดูแลเบื้องต้นและการส่งต่อเพื่อการรักษา โดยฝ่ายปกครอง เป็นจุดรวบรวมข้อมูล เชิญผู้ปกครองมาพบเพื่อทำความเข้าใจกับปัญหาที่เกิดขึ้น

แผนภูมิที่ 3 พฤติกรรมการรวมกลุ่มและการใช้ยาบ้า

แผนภูมิที่ 4 แนวทางการดำเนินการกับนักเรียนที่ใช้ยาบ้า

ขึ้น ข้อมูลควรมีการส่งต่อและมีการประสานงานกับ
อาจารย์ประจำชั้น/ที่ปรึกษา งานแนะแนว เพื่อช่วย
ให้การปรึกษา การดูแลอย่างต่อเนื่อง

บทสรุปและวิจารณ์

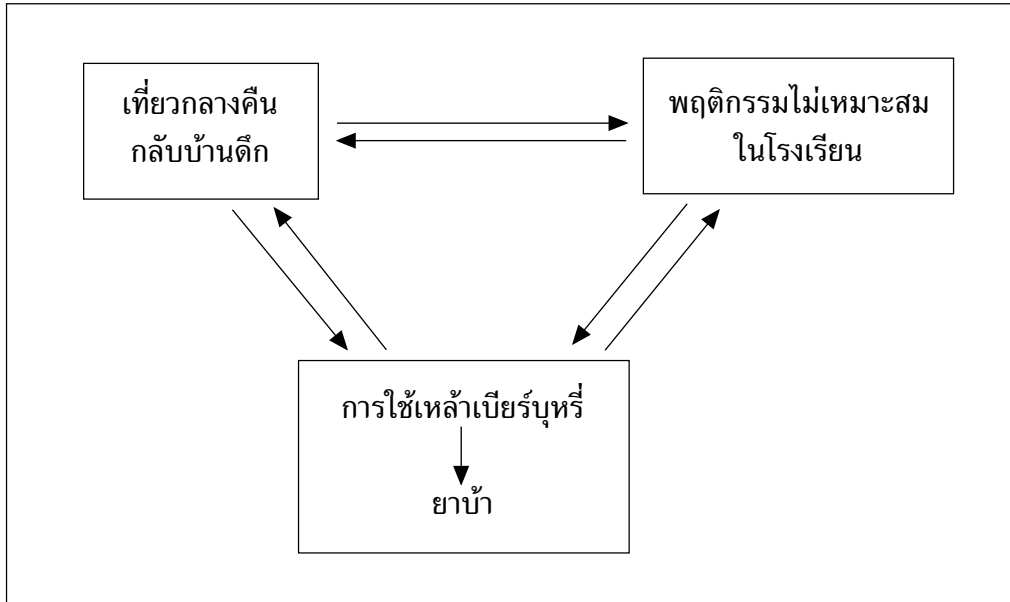
ปัญหาการใช้สารเสพติดในนักเรียนเป็นภาพ
สะท้อนของการก้าวเข้าสู่วงจรการใช้สารเสพติด
ซึ่งอาจพัฒนาการใช้อย่างต่อเนื่อง กระทั่งเป็นการ
เสพติดหรืออาจหยุดการใช้หรือเลิกได้เองในบางราย
ข้อมูลจากการศึกษาได้พยายามอธิบายกระบวนการ
ใช้สารเสพติดของนักเรียนมัธยม ลักษณะและความ
ต่อเนื่องของพฤติกรรม ผลกระทบที่เกิดขึ้น และ
แนวทางการจัดการกับปัญหาของโรงเรียนที่ผ่านมา
ข้อมูลดังกล่าวอาจเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลาและ
สภาพสังคมแวดล้อม ทั้งด้านกลุ่มคนที่ใช้ ตัวสาร
และความต่อเนื่องของการใช้

เมื่อพิจารณาด้านกลุ่มคนที่ใช้และตัวสาร พบ
ว่า การใช้สารเสพติดในกลุ่มวัยรุ่นมีแนวโน้มเพิ่ม
มากขึ้น จากการประเมินของกลุ่มอาจารย์มองว่า
แนวโน้มของวัยรุ่นหญิงที่ใช้สารเสพติดเพิ่มมาก
ขึ้น การใช้ยาบ้าเพิ่มมากขึ้นทั้งเพศชายและเพศ
หญิง ขณะที่สารระเหยแทบไม่มีการใช้ในปัจจุบัน
นอกจากนั้นแนวโน้มของการดื่มเหล้าเพิ่มสูงขึ้นกว่า
ในอดีตและเริ่มต้นที่อายุน้อยลง สอดคล้องกับมูม
มองของกลุ่มตัวอย่างนักเรียนที่มองว่า มีความนิยม
ใช้สารเหล้าเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะเหล้า เบียร์
บุหรี และมีการเปลี่ยนแปลงชนิดของสารไปตาม
เวลา อย่างไรก็ตามยังพบว่ามีความแตกต่างของ
ความชุกของการใช้สารเสพติดแต่ละชนิด แตกต่าง
กันไปในแต่ละพื้นที่^{2,3} ส่วนชนิดของสารที่เริ่มใช้
ก่อนก็มักจะเป็นสารเสพติดชนิดไม่รุนแรง (soft
drug: แอลกอฮอล์ บุหรี) ก่อนทดลองใช้สารอื่นๆ
ต่อไป

จากมุมมองของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด มีทัศนะ
บางประการที่ส่งผลต่อการใช้สารเสพติด การมองว่า

เหล้า เบียร์ บุหรี เป็นเรื่องปกติธรรมดาที่พบได้ใน
ช่วงชีวิตวัยรุ่น ขณะที่การดื่มเหล้า เบียร์ เป็นที่
ยอมรับได้จากทั้งอาจารย์และผู้ปกครอง เป็นเหตุให้
เหล้า เบียร์ เป็นสารเสพติดที่มีรายงานการใช้มาก
ที่สุดทั้งในเพศชายและเพศหญิง และการศึกษา
ครั้งนี้ยังพบว่า การดื่มเหล้าหรือตั้งวงเหล้ามีความ
สัมพันธ์กับพฤติกรรมอื่นๆ ที่ไม่เหมาะสมสำหรับ
นักเรียน และอาจตามมาด้วยการใช้สารเสพติดชนิด
ที่รุนแรงขึ้น เป็นทั้งจุดเริ่มต้นของการทดลองใช้ยา
บ้าและการใช้ต่อเนื่อง ในกรณีของการใช้ยาบ้า
สำหรับกลุ่มนักเรียนแล้วเป็นไปเพื่อความบันเทิง
ให้บรรยากาศของความสนุกสนาน ซึ่งเกือบทั้งหมด
กล่าวถึงความพึงพอใจจากการใช้ ไม่ว่าจะเป็ผล
ทางบวก (positive effect) หรือกิจกรรมที่ตามมาเช่น
พูดคุยสนุก อยู่ได้ทั้งคืน ไปแข่งรถ เป็นต้น ส่วนโทษ
หรือพิษภัยจากการใช้ยาบ้า นั้น แทบทุกคนรู้จักกันดีอยู่
แล้ว แต่ก็คิดว่าเป็นสิ่งไกลตัวและไม่น่าเกิดขึ้นกับ
ตนเอง การเชื่อว่าตนเองสามารถควบคุมการใช้ได้
และยังไม่เกิดการเสพติด เหล้านี้ส่งผลให้มีการใช้
อย่างต่อเนื่อง และเป็นเหตุผลส่วนหนึ่งของการ
ทดลองใช้ในรายใหม่ ส่วนผลกระทบด้านอื่นๆ ที่
ตามมาจากการใช้ เช่น การสูญเสียโอกาสทางการ
ศึกษาจากพฤติกรรมในโรงเรียนที่เป็นปัญหา การใช้
จ่ายเงินที่มากขึ้น กลับมีการกล่าวถึงน้อยมาก นอก
จากนั้น ข้อมูลจากกลุ่มนักเรียน ไม่พบว่ามีอาการ
ทางจิตที่เกิดจากการใช้ยาบ้า ขณะที่อาการทนยา
(tolerance) อาการขาดยา (withdrawal) ก็พบได้ไม่
บ่อยนักและอาการไม่ชัดเจน เมื่อพิจารณาร่วมกับ
ปริมาณและความถี่ของการใช้ยาบ้าแล้ว ทำให้ตั้งข้อ
สันนิษฐานได้ว่า กลุ่มผู้ใช้ที่ใหญ่ที่สุดในโรงเรียน น่า
จะเป็นกลุ่มที่มีการใช้เป็นประจำ สลับกับการใช้
เป็นประจำเมื่อมีโอกาส โดยที่กลุ่มผู้มีการเสพติด
ชัดเจนน่าจะพบน้อยมาก ซึ่งก็มีความเป็นไปได้ว่า
กลุ่มนี้อาจต้องออกจากโรงเรียนไปก่อน เนื่องจาก
ปัญหาผลการเรียน

แผนภูมิที่ 5 พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาบ้า

ถึงแม้ว่าหลายคนมีความตั้งใจเลิกใช้ยาบ้าและมั่นใจว่าจะทำได้ในอนาคต แต่เมื่อดูจากพฤติกรรมที่บางครั้งยังอดใจไม่ได้ เมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่ชวนให้ระลึกลึกลับบรรยากาศในการใช้และคาดหวังผลทางบวก หรือเมื่อพบเห็นการใช้จากเพื่อน คล้ายกับการศึกษาของ วาสนา พัฒนกำจร⁴ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างจะหยุดใช้ได้ชั่วคราว แต่เมื่อได้ยีนอะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องกับยาบ้าก็จะคิดถึงและมีความต้องการทำให้ต้องตั้งข้อสงสัยถึงความสามารถในการควบคุมตนเอง ทักษะในการปฏิเสธ และคงต้องนำมาพิจารณาในการวางแผนป้องกันการกลับไปใช้อีก (relapse prevention)

ด้านพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาบ้า ข้อมูลที่ได้ให้ภาพความสัมพันธ์ของการดื่มเหล้าเบียร์ การสูบบุหรี่ การเที่ยวกลางคืนหรือกลับบ้านดึก พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในโรงเรียน เช่น การมั่วสอย โดดเรียน ขาดเรียน มีส่วนร่วมในการเรียนน้อย และผลการเรียนที่ตกต่ำลง แต่ความสัมพันธ์

ดังกล่าวก็ไม่สามารถระบุจุดเริ่มต้นได้ เนื่องจากมีความแตกต่างกันไปในแต่ละราย (แผนภูมิที่ 5) ซึ่งใกล้เคียงกับการศึกษาในต่างประเทศที่มองว่ามีความสัมพันธ์ของการใช้สารเสพติดในวัยรุ่น พฤติกรรมที่เป็นการกระทำที่ผิดต่อกฎระเบียบ (delinquent behaviors) ทั้งในและนอกโรงเรียน มีปัญหาในการเรียนและผลการเรียนที่ต่ำลง พฤติกรรมทางเพศก่อนวัยอันควรที่อาจตามมาด้วยการตั้งครรภ์ในวัยเรียนและการติดเชื้อ HIV^{1,5,6} ส่วนการศึกษาในประเทศไทยพบว่าพฤติกรรมที่เป็นการกระทำผิดต่อกฎระเบียบโรงเรียนที่พบได้บ่อยในกลุ่มนักเรียนที่เคยใช้สารเสพติดคือสูบบุหรี่ ดื่มสุรา/เบียร์ ขาดเรียน หนีเรียน มั่วสอย แต่งกายผิดระเบียบ⁷⁻⁹ นอกจากนั้นกลุ่มที่ไม่เคยขาดเรียนเลยมีผู้ใช้สารเสพติดทุกชนิดต่ำกว่ากลุ่มที่เคยขาดเรียน และกลุ่มที่เคยขาดเรียนบ่อยครั้งกว่าจะมีจำนวนผู้ใช้สารเสพติดทุกชนิดสูงขึ้น⁷ ส่วนผลการเรียนนั้นยังให้ภาพไม่ชัดเจนนักเนื่องจากเป็น

การศึกษาแบบตัดขวาง^{7,8} ดังนั้น ถ้ามองว่าการใช้สารเสพติดเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาพฤติกรรมและมีความสัมพันธ์กันดังกล่าว ก็อาจนำพฤติกรรมไม่เหมาะสมในโรงเรียนที่สังเกตได้ง่ายมาเป็นแนวทางในการเฝ้าระวังและจำแนกกลุ่มเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติดในโรงเรียน

กิจกรรมภายในโรงเรียนเกี่ยวกับการป้องกันปัญหาสารเสพติดที่ผ่านมา ถึงแม้ว่าจะมีการดำเนินการเป็นประจำ ทั้งการรณรงค์และการให้ความรู้ แต่ไม่เป็นที่สนใจและใส่ใจจากนักเรียนกลุ่มที่มีการใช้สารเสพติดโดยเฉพาะยาบ้ามากนัก ไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่มีความเสี่ยงสูงได้ ส่วนการสุ่มตรวจปัสสาวะเป็นมาตรการที่ทางโรงเรียนมองว่าน่าจะได้ประโยชน์เนื่องจากยังไม่มียุทธวิธีจำแนกกลุ่มที่มีการใช้ยาบ้าได้อย่างชัดเจน อย่างน้อยก็เป็น การป้องปรามได้อีกทางหนึ่ง แต่ก็คงต้องพิจารณาในประเด็นค่าใช้จ่ายและขอบเขตทางกฎหมาย

ข้อเสนอแนะ

1. การดำเนินงานป้องกันปัญหาสารเสพติดในโรงเรียนเพื่อให้ได้ผลสำเร็จนั้น ต้องกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ทำความรู้จัก มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสม โดยอาจเริ่มต้นจากการเฝ้าระวังกลุ่มเสี่ยง ติดตามใกล้ชิด ต่อเนื่อง เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์ นอกจากนั้น ควรมีกิจกรรมสำหรับบุคลากรในโรงเรียน เพื่อกระตุ้นความใส่ใจ ความร่วมมือในการดำเนินงาน การวางแผนร่วมกัน และกำหนดบทบาทแต่ละฝ่ายให้ชัดเจน

2. กิจกรรมภายในโรงเรียน ควรพัฒนาให้น่าสนใจ หลากหลาย และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น เช่น การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เนื้อหาเรื่องทักษะชีวิตที่เหมาะสมกับแต่ละชั้นปีและมีความต่อเนื่อง การให้การปรึกษาเฉพาะราย โดยพยายามปรับให้เข้ากับรูปแบบปกติของทางโรงเรียนมากที่สุด เพื่อไม่เป็นภาระของ

อาจารย์มากเกินไป

3. เน้นการประดับประดาให้เด็กอยู่ในระบบการศึกษานานที่สุด อย่างน้อยจนจบมัธยมปลายหรือเทียบเท่า ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่ากลุ่มเสี่ยงเหล่านี้เป็นเพียงผู้มีโอกาสสูงในการใช้สารเสพติดเท่านั้น และแนวโน้มของนักเรียน ม.6 ที่ดูเหมือนว่ามีจำนวนผู้ใช้สารเสพติด รวมทั้งปริมาณความถี่ ของการลดลง มุมมองต่อการใช้สารที่เปลี่ยนไป มองถึงชีวิตในอนาคตมากขึ้น

4. การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษากระบวนการพัฒนาการของการใช้สารเสพติดในกลุ่มนักเรียนมัธยม ความเชื่อ ค่านิยม ผลกระทบที่ตามมา และพยายามอธิบาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทแวดล้อม (context) ซึ่งข้อมูลจากการศึกษาเชิงปริมาณอาจไม่สามารถให้ภาพที่ชัดเจนเท่า อย่่างไรก็ตามผลการศึกษาดังกล่าวเป็นข้อมูลด้านลึกและมีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ในการศึกษา ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ แต่ก็น่าจะนำไปใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการศึกษาในพื้นที่อื่น ๆ ได้ หรือเป็นสมมติฐานเบื้องต้นสำหรับการศึกษาเชิงปริมาณต่อไป

5. บทบาทของครอบครัวเมื่อทราบว่าสมาชิกในบ้านใช้สารเสพติด ก็เป็นอีกประเด็นที่ควรศึกษา ไม่ว่าจะเป็นปฏิกิริยาเมื่อทราบปัญหา แนวทางการจัดการของผู้ปกครอง การแสวงหาความช่วยเหลือ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการดูแลและให้การปรึกษาสำหรับครอบครัว

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก “สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข” ขอขอบพระคุณ รศ.ดร.ศิริพร จิรวัดน์กุล และ รศ.พญ.สุวรรณา อรุณพงศ์ไพศาล ที่ให้คำปรึกษา แนะนำ คณะอาจารย์ของโรงเรียนมัธยมที่อนุญาตให้เข้าทำการ

ศึกษา และผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่านที่ยินยอมเปิดเผยข้อมูล

เอกสารอ้างอิง

- Gossop M, Grant M. Preventing and Controlling Drug Abuse. Geneva: World Health Organization, 1990.
- อนันต์ เมนะรุจิ, พลเดช ปิ่นประทีป, กาญจนา แสงรัตน์, กรกานต์ ป้อมบุญมี. ปัจจัยที่ผลต่อพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอเมือง จ.พิษณุโลก ปี 2539. วารสารกรมการแพทย์ 2540; 22: 261-9.
- ธนะพงศ์ จินวงษ์, พิสมัย อัมตรวงศ์. การศึกษาพฤติกรรมการใช้สารเสพติดและปัจจัยที่เกี่ยวข้องในนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 5 จ.นครราชสีมา. การประชุมวิชาการประจำปี กระทรวงสาธารณสุขครั้งที่ 7. ชลบุรี: กลุ่มงานพัฒนาคุณภาพบริการและวิชาการโรงพยาบาลชลบุรี, 2542:1-2.
- วาสนา พัฒนกำจร. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้ยาบ้าของนักเรียน นักศึกษาในจังหวัดราชบุรี. วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย 2541; 43:345-57.
- Friedman L, Fleming NF, Robert DH, Hyman SE. Source Book of Substance Abuse and Addiction. Baltimore: Williams & Wilkins, 1992.
- Lowinson JH, Ruiz P, Millman RB, Langrod JE, eds. Substance abuse a comprehensive textbook. 3rd ed. Baltimore: Williams & Wilkins, 1997.
- ประเสริฐ ต้นสกุล, เสรี เสวตเศรษฐี, บรรดล สุขปิติ, โสภา บุญศรีสวัสดิ์, ศรียา นิยมธรรม, อนุลักษณ์ นิตริช. รายงานการวิจัย สภาพการใช้สารเสพติดและทัศนคติเกี่ยวกับสารเสพติดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ, 2533.
- จิรศักดิ์ บุญนุช, นิรมล เปลี่ยนจรรยา และคณะ. รายงานการวิจัย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้สารเสพติดในกลุ่มนักเรียนไทย. กองสารวัตรนักเรียน กรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2536.
- เจติยา เลียงผ่องพันธ์, วุฒิภาพ ภาพยนตร์. รายงานการวิจัย ความประพฤติดีตกดี ความรู้ และความคิดเห็นเกี่ยวกับสารเสพติดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในอำเภอคูเมือง จ.บุรีรัมย์. บุรีรัมย์: โรงพยาบาลคูเมือง, 2540.

Patterns of Substance Abuse in High School Students: A Case Study of a High School in Ubonratchathani Province

*Jirawat Moolasart M.D.**

*Intira Raungsisth B.Sc.**

*Ratchanee Veerasuksawat M.A.**

Abstract

Objective To study the patterns of substance abuse of students in a high school in Ubonratchathani Province including alcohols, cigarette smoking, with an emphasis on amphetamines.

Method The present study was qualitative research. Data collection was conducted in two ways. First, in-dept interviews were conducted with high school students, or key informants, who had experience of substance abuse or who had been exposed to substance abuse of others. Second, focus-group discussions were carried out with the teachers who were advisers of these students. Data were then analyzed using the content analysis method.

Results It was found that, for these students, substance abuse started with drinking liquors or beer, followed by smoking cigarettes, generally while in early secondary school. The use of amphetamines began later, depending on either exposure or association with amphetamines users. The pattern of abuse was similar across these cases, starting with hanging out in groups (going out at nighttime, partying, drinking alcohols, cutting classes, skipping school) and seeing friends or seniors use them. After that, they experimented with the drugs, either being persuaded by others or voluntarily trying them out. The abuse continued due to satisfaction and socializing behavior. The most important factor leading to substance abuse, particularly amphetamine, was the students themselves, while other factors appeared to have indirect influence including school environment, family condition, socializing behavior, and easy availability of the drugs. On the other hand, factors resulting in reduction or cessation of substance abuse were the students' own determination, the group's decision to quit, avoidance of drug users, difficulty in seeking for drugs, lack of money, intervention of police officers in school, and mandatory random urine examination. Most of the students used the drugs occasionally, with regular use at times when possible. Also, it was found that the effects of drinking alcohol and smoking cigarette were not significant. On the other hand, amphetamine abuse had both behavioral and physical effects, especially during the period of frequent use. Nevertheless, no obvious mental disorders or symptoms were found. For male students, the substances used were alcohol, cigarette, and amphetamine, respectively. For female students, they used alcohol, amphetamine, and cigarette, respectively. The most prevalent method used in dealing with problems of substance abuse in school was launching campaigns to educate students. However, most of the students who took part in the study stated that they did not pay much attention to such campaigns and that the campaigns did not affect their substance abuse.

Conclusion Amphetamine abuse was associated with alcohol drinking, cigarette smoking, going out at night, having inappropriate behavior in school, lacking participation in class, and having poor performance in school. The findings can be used as a guideline in surveillance of substance abuse in school and development of appropriate school operation to deal with the situation.

J Psychiatr Assoc Thailand 2001; 47(2):121-134.

Key words: substance abuse, early secondary students

*Department of Psychiatry, Sappasitthiprasong Hospital, Ubonratchathani 34000